

درباره رضوان ۱۳ که روزگاری محل آمدوشد بزرگان بود، اما این روزها نشان زندگی در آن گم شده است

بخت خواب رفته کوچه «بیدار بخت»

رضا سلیمان نوری| کوچه شهید تشکری (هاشمی کنونی، بیدار بخت سابق) یکی از کوچه های قدیمی شهر است که زندگی در آن، آخرین نفس های خود را می کشد؛ آن چنان که ممکن است تا اواسط سال آینده، شمار ساکنانش از تعداد انگشتان یک دست هم کمتر شود. این کوچه رو به احتضار مانند اغلب کوچه های مشهد در طول عمر خود به نام های مختلفی شناخته می شده است. قدیمی ترین اسمی هم که به آن معروف بوده، کوچه «حیدر» است که به گفته قدیمی ها، مالک بزرگ ترین ملک این کوچه در سال های نخست قرن گذشته بوده است؛ ملکی که همچنان در سمت شمالی کوچه پابرجاست. ناگفته نماند که نام «کوچه حیدر» را هم می توان در نقشه های تهیه شده از سه دهه نخست قرن چهاردهم خورشیدی دید.

کوچه ای با اسم های بی شمار

در طول سال های گذشته، علاوه بر نام های رسمی در بین مردم به نام های دیگری نیز شناخته می شده که یکی از مشهورترین آن ها، کوچه «قمه زن ها» بوده است. دلیل این نام گذاری، قمه زدن ساکنان آن در صبح روز عاشورا در یکی از منازل کوچه است. همچنین به دلیل وجود مدرسه علمیه صاحب الزمان^(ع) در آن، برخی مردم خاصه طلاب، کوچه را به نام «صاحب الزمان^(ع)» هم می شناسند. این کوچه در دوره ای نیز به دلیل قرار گرفتن ابتدای آن مقابل در ورودی حمام بهاء التولیه، به کوچه «روبه روی حمام» شناخته می شد.

دیگر نام رسمی این کوچه، «بیدار بخت» است که نخستین نام انتخاب شده از سوی شهرداری نیز هست. این نام از نیمه های دهه ۴۰ تا اوایل دهه ۶۰ قرن ۱۴ خورشیدی، نام رسمی کوچه بوده و پس از آن به نام کوچه «شهید سید علی تشکری» زینت یافته است. اکنون بر دیوار بیدار بخت در ابتدای مسیر قدیمی اش (پس از جدایی از کوچه بهاء التولیه)، تابلوی «بینادل ۳/۸» نصب شده است و در انتهای آن که به جای کوچه شیخ جواد عرب و سپس کوچه مروی ها، بولوار رضوان خود نمایی می کند، «تابلوی رضوان ۱۲» دیده می شود؛ البته این پایان ماجرا نیست و کوچه شهید تشکری هاشمی

نشان کوچه بیدار بخت در دوره قاجار

کوچه فعلی شهید تشکری در مرحله تولد بوده است. این ادعا با بازخوانی نقشه سال ۱۳۴۲ هرتسفلد اثبات شدنی است. در این نقشه که از مشهد یک سال قبل از پایان حکومت قاجارها تهیه شده، علاوه بر دویخش قبلی، قسمت نخست کوچه (یعنی حدفاصل کوچه بهاء التولیه و کوچه شهید محمدزاده) نیز ایجاد شده است. این دو کوچه در آن دوران، از طریق کوچه مسجدکرده ها به هم متصل می شده اند.

نخستین نشانه های کوچه بیدار بخت را می توان در دوره قاجار جست وجو کرد. در نقشه الدمج که بیان کننده سال های میانی سده ۱۳ خورشیدی است، مسیر کنونی کوچه شهید تشکری (بیدار بخت) دیده نمی شود، اما با اندکی دقت در آن، می توان ردیابی از این کوچه را پیدا کرد؛ در این نقشه، مسیر انتهایی کوچه که از طریق آن به دو کوچه شیخ جواد عرب و مروی ها متصل می شده است، دیده می شود. به عبارت بهتر در آن دوران،

از حیدر تا بیدار بخت

و شرقی ترین فرعی جنوبی که از همان ابتدا به عنوان مسیرهای اتصال کوچه به سایر کوچه ها استفاده می شدند، سایر فرعی ها بن بست بودند.

در سال های بعد تا پایان دوران پهلوی ها نیز باید از افزوده شدن دو فرعی به ساختار نخستین فرعی کوچه که آن زمان مشایخی خوانده می شد و یک فرعی جنوبی در انتهای آخرین فرعی شرقی، قبل از به بن بست رسیدن مسیر اصلی کوچه، به عنوان مهم ترین تحولات رخ داده در آن نام برد. البته در این دوران، همان گونه که پیش تر گفتیم، نام کوچه را شهرداری از حیدر به بیدار بخت تغییر می دهد و در سال های دهه ۵۰ سده ۱۴ خورشیدی هم پست برقی در ابتدای فرعی شماره ۱۲ ایجاد می شود تا به عنوان یگانه تأسیسات شهری کوچه، امکان برق رسانی ساده تر به اهالی فراهم شود.

بیدار بخت، پس از پیروزی انقلاب

این بخش باقی بماند.

در این میان، وضعیت بخش شمالی کوچه تاحدی بهتر است. در این بخش هنوز پنج پلاک تجاری و دو پلاک مسکونی تغییری نکرده اند. حدفاصل این کوچه تا فرعی بعدی، یک زمین هاشده بزرگ و چند پلاک مسکونی قرار دارد و پس از آن تشکری هاشمی ۴ است که وضعیت ۱۰ پلاک موجود در آن که یکی از آن ها تنها اقامتی رسمی محدوده است، کوچه را به زنده ترین بخش کنونی مسیر تبدیل کرده است. چهار پلاک نیز بین تشکری هاشمی ۴ و ۶ واقع شده اند که یکی از آن ها حسینیه، «هیئت انتظار یون تبریز» است. نبش کوچه تشکری هاشمی ۶ هم که زمانی میزبان یک کارگاه بزرگ قالی بافی و آب انبار بزرگ بوده است، قدیمی ترین بنای کوچه قرار دارد. این پلاک که آخرین بنای کنونی کوچه محسوب می شود، زمانی محل اجرای سنت قمه زنی صبح عاشورای آذربایجانی های حاضر در مشهد بوده است. سایر پلاک های قدیمی کوچه -پس از این خانه تا بولوار رضوان- اکنون در دل یک پروژه ساختمانی در حال ساخت، گم شده اند.

بزرگان و نامداران بیدار بخت

سید جعفر تشکری هاشمی، معاون سابق شهرداری و عضو کنونی شورای اسلامی شهر تهران به عنوان دیگر چهره های بزرگ شده کوچه بیدار بخت یاد کنیم. همچنین حجت الاسلام والمسلمین محمد جواد فدایی که از چهره های شاخص حوزه های تربیتی و اخلاقی حوزه علمیه قم محسوب می شود، در این کوچه بزرگ شده است. در کنار این ها، مرحوم محمد هادی اصغری، معروف به شیخ هادی سمسار و جواد علیزاده، دو کاسب قدیمی محل و خانواده های بیگی، امجدی، حسین نور، شجاعی، عرفانیان و رحمانی از خاندان های قدیمی ساکن کوچه بیدار بخت سابق و شهید تشکری کنونی هستند.

کوچه بیدار بخت سابق و شهید تشکری هاشمی فعلی در طول عمر صد ساله خود، پرورشگاه افراد شاخص بسیاری بوده است. صرف نظر از شهیدان سید علی تشکری هاشمی و رامین محمدزاده خویی که این کوچه و یکی از فرعی های آن به نامشان مزین است، جوانمردان بسیار دیگری از ساکنان کوچه در دوران دفاع مقدس برای حفظ آب و خاک ایران به میدان رفتند و برخی از آنان چون شهیدان علیرضا عرفانی، علی امجدی، علی دادالهی و محسن فدایی در این راه به شهادت رسیدند تا به این ترتیب، بیدار بخت از کوچه های شهید پرور مشهد محسوب شود. از شهدا که بگذریم، باید از حسن کامرانی فر، کمک داور برجسته بین المللی سابق کشور که دو دوره در جام جهانی فوتبال پرچم زده و مهندس

نمای معاره قدیمی تقاطع بهاتولیه و تشکری

تابلو آب انبار قدیمی کوچه

دیوار منقش به عکس شهیدا

منزلی که محل قدس زنی و عباداری آذربایجانی ها بود

قدمت قاجاری

چهره های شاخص، **حسن کامرانی فر**، **کمک داور**

بین المللی سابق فوتبال، **مهندس سید جعفر**

تشکری هاشمی، **عضو شورای اسلامی شهر تهران**،

حجت الاسلام والمسلمین محمد جواد فدایی، **از**

فضلای حوزه علمیه قم،

شهیدا، **سید علی تشکری هاشمی**، **رامین**

محمدزاده خویی، **علیرضا عرفانی**، **علی امجدی**،

علی دادالهی و محسن فدایی

بناهای مذهبی، **دارالمهدی و مدرسه علمیه**

امام زمان (عج)، **حسینیه هیئت انتظار یون تبریز و**

حسینیه چهارده معصوم (ع)

بنای شاخص تاریخی، **آب انبار قدیمی حیدر**

بنای مناسبتی، **خانه قدیمی محل اجرای آیین**

قمه زنی صبح عاشورا

بناهای آموزشی، **مدرسه علمیه امام زمان (عج)**

ایران نامه

کتابخانه ای با بیش از یک قرن قدمت

زینبی| بهمن سال ۱۳۰۴ خورشیدی کتابخانه مجلس شورای ملی افتتاح شد؛ هر چند که پیشینه اش به هفده سال پیش از این بازمی گشت. آن زمان، ارباب کیخسرو شاهرخ که نماینده جامعه زرتشتیان در دوره دوم مجلس بود، پیشنهاد تأسیس این کتابخانه را داد که در دی سال ۱۲۸۷ خورشیدی در نظام نامه داخلی مجلس به تصویب رسید تا سرنوشت دومین کتابخانه عمومی کشور پس از کتابخانه آستان قدس رضوی این گونه رقم بخورد. ارباب کیخسرو با همکاری جمعی از نمایندگان مجلس مانند رضا افشار، ابراهیم زنجان، نصرا... تقوی، محمود علامیر و محمد علی فروغی، مقدمات تأسیس کتابخانه مجلس را فراهم کرد. برای تشکیل کتابخانه، ابتدا تعدادی کتاب به صورت پراکنده خریداری شد یا ناشران و مؤلفان داخل و خارج از کشور به کتابخانه اهدا کردند. سپس ۲۲ جلد از کتاب های ابوالحسن جلوه، خریداری شد و با اهدای ۱۰۹۱ جلد از کتاب های احتشام السلطنه، رئیس دوره های اول و دوم مجلس، مخبر السلطنه هدایت در سال ۱۲۹۱ خورشیدی هسته اولیه کتابخانه مجلس را بنا نهاد.

اولین نظام نامه کتابخانه مجلس

کتابخانه به چند مکان جابه جا شد تا بالاخره سال ۱۳۰۲ به ساختمانی در شرق مجلس در میدان بهارستان انتقال یافت و در سال ۱۳۰۴ زیر نظر یوسف اعتصامی آغاز به کار کرد. نظام نامه ای هم که برای استفاده از کتابخانه نوشته شده بود، در این زمان رونمایی شد. پای این نظام نامه، امضای کیخسرو شاهرخ، رضا افشار و محمدولی اسدی شسته بود و این کتابچه قوانین در پنج فصل و ۲۷ ماده تنظیم شد. آرتاجکه در وهله نخست نمایندگان، مخاطب این کتابخانه بودند و رفت و آمد آن ها به این محل زیاد بود، نظام نامه این مکان با دیگر کتابخانه ها متفاوت بود و مرور آن می تواند جالب توجه باشد.

در فصل اول نظام نامه با نام «مواقع افتتاح»، درباره روزهای بازگشایی و تعطیلی کتابخانه صحبت شده است. کتابخانه و اتاق مطالعه باید در همه روزها به غیر از ایام تعطیل در ساعات مشخصی باز باشد و متصدیان نیز باید قبل از باز شدن کتابخانه، سر خدمت حاضر باشند. وقتی جلسات علنی مجلس برگزار می شود، نمایندگان مجلس نمی توانند به کتابخانه بیایند و از آن استفاده کنند و فقط در صورتی که از اداره مباشرت مجلس اجازه مخصوص داشته باشند، می توانند در این محل کتاب بخوانند.

شرایط عضویت در کتابخانه

در فصل دوم، شرایط ورود به کتابخانه نوشته شده است. برپایه این نظام نامه، وزرا و معاونان منصوب و وکلای مجلس در آن دوره، از مخاطبان اصلی کتابخانه هستند. به این افراد نیز اداره مباشرت باید اجازه عضویت در آخر هر سال را بدهد. سایر اشخاص فقط در صورتی می توانند از این امکان استفاده کنند که شخص معرفی، آن ها را معرفی کرده باشد و پس از توصیه مدیر و اجازه اداره مباشرت، می توانند با بلیت های موقتی که نهایت یک هفته زمان دارد، از کتابخانه استفاده کنند؛ البته شورای کتابخانه برای افراد نخبه و فرهیخته می تواند اجازه نامه سالانه تصویب کند. این اجازه نامه باید همراه مراجعه کننده باشد تا نخستین نمونه از کارت کتابخانه های ایران باشند.

اعضای کتابخانه باید از قبل، اسم و شماره کتاب را در ورقه های مخصوص بنویسند و آن را امضا کنند تا بتوانند آن کتاب را بگیرند. این قانون برای کتاب های مرجع برقرار نیست و برای کتاب های خطی و گران بها نیز امضای مدیر لازم است و بدون اجازه و تصویب صریح مدیر، بهره برداری از آن ها ممکن نیست.

در فصل سوم با عنوان «ترتیب استفاده»، درباره شیوه بهره برداری توضیحاتی داده شده است. این کتابخانه فقط خدمات حضوری داشته و کتاب هایش را به امانت نمی داده است. هیئت رئیس به کمیسیون های داخلی مجلس هم فقط با تقاضای کتبی با امضای رئیس آن، امکان استفاده از کتابخانه را داشتند. حتی نمایندگان نیز باید کتاب را همان روز به کتابخانه بازمی گردانند. به مراجعه کنندگان، بیشتر از دو کتاب امانت داده نمی شد و پس از خوانش، باید آن را در جای خود قرار می دادند.

طرز توزیع، فصل چهارم این نظام نامه را تشکیل می دهد و در آن، وظایف کارکنان کتابخانه را مشخص کرده است؛ به طور مثال فردی با سمت «معاون کتابخانه»، این وظایف را برعهده داشته است، «مراقبت در انتظام اطاق مطالعه و افتتاح مرتب آن، اجرای مواد نظام نامه داخلی در اطاق مزبور و ضمانت آن، ملاحظه تقاضا و اجازه توزیع کتاب، تعیین روزهای جلسات علنی مجلس شورای ملی برای اطلاع مراجعہ کنندگان به کتابخانه، تهیه فهرست مختصر از اسامی کتب و مؤلفاتی که بیشتر طرف مراجع می شوند»، فصل پنجم نیز قوانین داخلی کتابخانه را بعنوان «تنظیمات داخلی» شرح می دهد. رعایت سکوت، ممنوعیت ورود کتاب از بیرون به کتابخانه، ممنوع بودن بیرون بردن کتاب از اتاق مطالعه و همچنین ممنوعیت استعمال دخانیات و خوراکی، از شرایط عمومی مراجعه کنندگان بود که بر آن تأکید می کردند. «افراد بیش از ورود باید عصا، چتر و عبا یا پالتوی خود را در ورودی کتابخانه به پیشخدمت آن بدهند و شماره بگیرند. فهرست کتابخانه، سالی یک بار چاپ می شود و به وزرا، معاونین و نمایندگان و افراد دارای اجازه نامه داده می شود». دفتر پیشنهادها نیز به روی اعضای کتابخانه گشوده بود تا نام کتاب های مورد نیاز خودشان را که در قفسه های کتابخانه موجود نبود، در آن بنویسند تا تهیه شود. همچنین اگر فردی باعث ناراحتی دیگران می شد، با نظم کتابخانه را بر هم می زد، دیگران باید به مدیر کتابخانه مراجعه می کردند. این نظام نامه چند بار بازنگری می شود تا در نهایت با اصلاح مواد ۱۹ و ۲۰ آن و افزوده شدن ماده ۲۷ که مدیر کتابخانه را مأمور اجرای بندهای این نظام نامه کرده بود، به تصویب امضا کنندگان آن رسید.

